

УДК 947.6. “1944–1947”

АНТЫСАВЕЦКІЯ ЎЛЁТКІ Ў ЗАХОДНІХ АБЛАСЦЯХ БССР У 1944–1947 ГГ.

Рыбак Н. А.

УА «Гродзенскі дзяржаўны аграрны ўніверсітэт»
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь

У пасляваенны час тэрыторыя заходніх абласцей БССР працягвала заставацца арэнай дзейнасці шырокага антысавецкага падполля. Яно было прадстаўлена рознымі нацыянальнымі сіламі: польскай Арміяй Краёвай (АК), якая змагалася за аднаўленне Польшы ў межах да 1939 г., Украінскай паўстанніцкай арміі (УПА), якая разглядала тэрыторыю беларускага Палесся як частку Украіны, літоўскай арганізацыяй Вярхоўны камітэт вызвалення Літвы (ВЛК), якая дзейнічала ў паўночна-заходніх раёнах БССР, а таксама шэрагам беларускіх партый і арганізацый – Саюз беларускай моладзі (СБМ), Саюз барацьбы супраць бальшавізму (СБСБ), Беларуская Незалежніцкая Партыя (БНП). У пасляваенны час узніклі новыя антысавецкія арганізацыі – Саюз вызвалення Беларусі (СВБ), Саюз беларускіх патрыётаў (СБП), “*Чайка*” і інш.

Нягледзячы на рознасць праграмных дакументаў, мэтай дзейнасці ўсе гэтыя структуры аб’ядноўваў антысавецкізм. Формы і метады барацьбы былі ў асноўным аднолькавымі: тэрор супраць прадстаўнікоў савецкай улады і мясцовага актыву, разведвальная дзейнасць, сабатаж мерапрыемстваў савецкай улады, а таксама агітацыя і прапаганда. Апошняя адводзілася значная ўвага. Так, у структуры АК існавала Бюро інфармацыі і прапаганды (БІП), якое ажыццяўляла кіраўніцтва палітычнай прапагандысцкай работай. Асноўнай формай прапаганды з’яўлялася распаўсюджванне канспіратыўнага друку. У гады нямецка-фашысцкай акупацыі антысавецкае падполле мела сваі друкарні, дзе выдаваліся газеты, часопісы, брашюры. Пасля вызвалення тэрыторыі Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў агітацыйна-прапагандысцкая работа актывізавалася. Так, па злучэнню “Поўдзень” Навагрудзкай акругі АК быў выдадзены загад №2 ад 18.05.44 г. згодна з якім неабходна было забяспечыць перыядычнымі выданнямі не толькі баявыя атрады, але і мірнае насельніцтва. З гэтай мэтай была пашырана структура аддзелаў прапаганды, якія павінны былі мець загадчыка грамадскай прапаганды, афіцэра ваеннай прапаганды, рэфэрэнта інфармацыі і рэфэрэнта прапаганды. Па загаду кожная кампанія павінна была мець

друкаваныя машынкi для размножвання матэрыялаў прапаганды [1, с. 2931, а. 349].

Аднак, большасць друкарняў, якія існавалі ў Заходняй Беларусі былі ліквідаваны савецкамі спецслужбамі да 1945 г., што значна ўскладніла выданне агітацыйна-прапагандысцкіх матэрыялаў. Адным з апошніх выданняў была газета “Ведамасці”, якая выдавалася тыражом 250-270 экзэмпляраў 10 абводам Беластоцкай акругі АК. Па інфармацыі НКУС БССР друкарня знаходзілася у Гародні, аднак выяўлена яна так і не была [2, ф.38, воп.1, с. 19, а. 27-27 зв.]. Пасля ліквідацыі друкарняў вялікая ўвага пачала надавалася вуснай агітацыі і распаўсюджванню ўлётка. Менавіта ўлёткі сталі галоўным відам інфармацыйна-прапагандысцкіх выданняў. Яны адрозніваліся невялікім аб’ёмам, кароткім, эмацыйным і даступным тэкстам. Галоўным недахопам улётка з’яўляліся значныя страты на тыражаванне і адсутнасць тэхнічных сродкаў распаўсюджвання. Таму ў асноўным яны друкаваліся на машынцы ці пісаліся ўручную. Расклеіваліся ўлёткі ў найбольш шматлюдных месцах на жылых дамах, тэлеграфных слупах, школах, грамадскіх будынках.

Улёткі можна ўмоўна падзяліць на некалькі відаў: інфармацыйныя, улёткі-дакументы, улёткі-заклікі. У дадзенай публікацыі прадстаўлены два віды ўлётка, якія належалі антысавецкаму падполлю. Першы – інфармацыйныя ўлёткі. Яны даносілі да чытача адпаведныя звесткі пра якія-небудзь падзеі, дзейнасць канкрэтных асобаў, сітуацыю ў рэгіёне. Другі від – улёткі-заклікі. Яны мелі невялікі фармат і аб’ём і заклікалі чытача да якіх-небудзь канкрэтных дзеянняў. Усе яны належаць разнастайным антысавецкім арганізацыям. Нягледзячы на розныя мэты дзейнасці антысавецкага падполля, змест улётка быў амаль аднолькавы. У іх заклікалі да сабатажу мерапрыемстваў савецкай улады: байкатаваць мабілізацыю ў Чырвоную Армію, дзяржпастаўкі, выбары ў Вярхоўны Савет СССР і БССР, калектывізацыю. Польскае падполле заклікала байкатаваць рэпатрыяцыю, не прызнаваць польскі часовы ўрад і г.д.

Сілавые структуры рэспублікі жорстка адсочвалі ўсе з’явіўшыся ўлёткі, аб чым адразу складаліся рапартаў ў вышэйшатачыя інстанцыі. Аўтараў спрабавалі знайсці з дапамогай спецыяльна падрыхтаваных сабак, аднак у большасці выпадкаў безвынікова.

Улётка “Палякі!” ад 02.11.1944 г. належала акаўскаму падполлю і была адрасавана польскаму насельніцтву заходніх абласцей БССР. Арыгінал яе быў надрукаваны па-польску, што выклікала шэраг памылак пры перакладзе яе на рускую мову і стварэння копіі

супрацоўнікамі УДБ па Гродзенскай вобласці. Улётка заклікала да сабатажу мерапрыемстваў савецкай улады [1, спр.2749, а. 135].

Актывізацыя агітацыйна-прапагандыскай работы антысавецкага падполля назіралася перад выбарамі ў Вярхоўныя Саветы СССР (1946 г.) і БССР (1947 г.). Прыкладам з'яўляюцца ўлёткі беларускага і польскага падполля ў якіх агітавалася байкатаваць выбары, калектывізацыю і іншыя мерапрыемствы савецкай улады. Адна са згаданых улёткаў была знята 23 студзеня 1946 г. ў лесе на шашы паміж вёскамі Збляны і Беліцы Лідскага раёна Гродзенскай вобласці. У канцы аўтар падпісаўся ад імя “органа Белор. Объед. Нац. (С-Ф)”. Што гэта за арганізацыя і ці існавала яна ўвогуле нам не вядома. Две другія ўлёткі навогул не падпісаны. Аўтары звяртаюцца выключна да беларускага народу, але на расійскай мове, толькі аднойчы выкарыстана беларускае слова “*надрукуй*”. Аналіз распаўсюджаных улёткаў дазваляе зрабіць выснову, што напісаны яны адным ці некалькімі асобамі, маюць стылістычныя і граматычныя памылкі. Хучэй за ўсё аўтар(ы) належаць да сялянскага саслоў'я, паколькі іх хвалюе аграрнае пытанне. Агульны змест усіх трох улёткаў аднолькавы: “*байкатуйце выбары і зямля застанеца вашай*” [3, ф.1, воп.1, спр.72, а.7].

Байкатаваць выбары ў Вярхоўны Савет БССР агітавала таксама польскае падполле. 1 і 2 лютага 1947 г. памежнікі 16 пагранатрада БА знялі на тэрыторыі Сапацкінскага раёна Гродзенскай вобласці ўлёткі на польскай мове. Яны былі распаўсюджаны ў вёсках Галынка, Галавенчыцы, Баляненты і мястэчка Сапоцкін. Улёткі маюць аднолькавы змест і заклікаюць ігнараваць выбары [3, ф.1, воп.1, спр.77, а.292].

Незадаволенасць калектывізацыяй знайшла адлюстраванне ва ўлётках украінскага падполля. Так, у красавіку 1947 г. у в. Дзеткавічы Антопальскага раёна Брэсцкай вобласці былі знойдзены ўлёткі з пагрозай “... *если до 1 мая не разбросите колхоз, то спалим всю деревню*” [4, ф.1, воп.4, спр.99, а.5].

Такім чынам, сярод розных форм і метадаў барацьбы антысавецкага падполля асабліва ўвага надавалася агітацыйнай і інфармацыйна-прапагандыскай рабоце сярод мясцовага насельніцтва, значная роля ў якой адводзілася газетам і ўлёткам.

ЛІТАРАТУРА

1. Архіў КДБ па Гродзенскай вобласці.
2. Архіў УУС Гродзенскага аблвыканкама.
3. Дзяржаўны архіў грамадскіх аб'яднанняў Гродзенскай вобласці.
4. Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці.